

HERBERT HENZLER, LOTHAR SPÄTH

Soužití generací

Proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením

Wolters Kluwer
Česká republika

Originální název:

Herbert Henzler – Lothar Späth: *Der Generationen-Pakt*
(ISBN 978-3-446-42348-0)

Copyright © 2013

Wolters Kluwer ČR, a. s.

Všechna práva vyhrazena.

Autorizovaný překlad originálního německého vydání,
publikovaného v nakladatelství Carl Hanser Verlag, Mnichov.

Translation © Jaroslav Rubáš

ISBN 978-80-7357-987-6 (brož.)

ISBN 978-80-7478-031-8 (e-pub)

Copyright © 2011

Carl Hanser Verlag, München (<http://www.hanser.de/>)

Alle Rechte vorbehalten.

Autorisierte Übersetzung der deutschen Originalausgabe, erschienen im
Carl Hanser Verlag, München.

OBSAH

Máme před sebou velkou šanci	1
1. Rodina Bartelsových aneb Johanne, přijdeš někdy?	4
2. Německo jako demografický model?	8
3. Otázka cti!	13
4. „Pomoc pro druhé je příležitostí pro tebe“	18
5. Neučíme se jen pro školu	27
6. Velmi důležité!	30
7. Někdo musí začít	33
8. Občané ruku v ruce s profesionály	37
9. Jeden za všechny, všichni za jednoho	43
10. Staré železo – cokoliv, jen ne do šrotu	48
11. Každé ruky je třeba	54
12. Dobrá stránka práce na černo	64
13. Co se nesmí, nemůže se stát: pracovní trh mezi přáním a skutečností	70
14. Druhá deviza v péči o staré lidi	77
15. Širší základna pro důchody	85
16. Nepružné instituce	93
17. Staří dobří konzumenti	98
18. Dobře žít místo hodně mít	104
19. Nová měřítko pro blahobyt	108
20. S novou rodinou do čtvrtého věku	115
21. Měníme se	122
22. Senioři – nové hvězdy stříbrného plátna?	130
23. Nové formy soužití generací	134
Přílohy: Čísla, fakta, adresy	141
Literatura	156
Rejstřík	158

MÁME PŘED SEBOU VELKOU ŠANCI

Francouzský revoluční hrdina Charles Maurice de Talleyrand je autorem výroku: „Tam kráčí můj lid. Musím ho sledovat, jsem jeho vůdce!“ Tento chytrý státník věděl: v politice není vždy jasné, kdo je vůdce a kdo je vedený, kdo kráčí v čele a kdo zůstává pozadu. To platí právě až v demokraciích a nejde jen o rozhodnutí, která se musí učinit, ale především o komplikované politické procesy, které je třeba tvořit. V Německu se chová politika a veřejná správa při utváření a realizaci nových myšlenek spíše zdrženlivě.

To, že žijeme stále déle a je nás stále méně, je – rovněž pro další desetiletí – nezvratnou skutečností. Ale jak ovlivňovat tyto důsledky, aby společnost zůstala harmonická a žila spolu mírumilovně? Vládními nařízeními a byrokratickými opatřeními toho nelze dosáhnout. A je také dobře známo, že když je chyba v centrálním plánování, jsou důsledky nepoměrně větší, než když nastane chyba v rámci decentralizovaného řízení.

Abychom se vyrovnali s demografickými změnami, je nutno z našeho pohledu především vytvořit takovou společnost, která pružně a kreativně přijímá problémy, organizuje a přezkoumává jejich řešení a lidé se v ní opět více starají o sebe navzájem. Proto nenajdete v této knize žádné ideální řešení pro překonání demografických problémů, žádný vzorový plán na všechno, co se musí změnit, když se počet obyvatelstva snižuje a populace stárne. Tato kniha chce ještě navíc ukázat, že tyto změny již dávno

probíhají – decentralizovaně, kreativně, angažovanou a obecně prospěšnou formou.

Je neuvěřitelné, jak intenzivní jsou dobrovolné činnosti pro společnost, ať už jde o tradiční organizace, jako je charitativní činnost nebo spolek dobrovolných hasičů, a to na vlastní pěst, nebo v rámci k tomu vytvořených společností. Je neuvěřitelné, kolik dobrých myšlenek, potřebných iniciativ a osobních sil se věnuje do služeb společnosti. Proto v této knize zachycujeme zajímavé příklady, protože tato kreativita, angažovanost a připravenost chopit se problémů a řešit je jsou nejlepší zárukou úspěchu při zvládání demografických změn; ano, jsou příležitostí, jak je využít pro lepší společný život.

Vlastní organizování společnosti je jistě rozhodující prvek. Ale bylo by iluzorní si myslet, že tím bude všechno vyřešeno. Stát nesmí jen přihlížet, ale také musí umožnit, usnadnit, podporovat a zajistit to, co mohou občané pro budoucí společnost vytvářet a co se ukáže praktické a potřebné. A musí také využít svůj mandát k prosazení nutného, což všichni nedělají. Naše společnost je v situaci, kdy je třeba věkovou skladbu obyvatelstva obrátit vzhůru nohama, a aby tato změna proběhla hladce, musí své vykonat i stát.

Proto nepopisujeme jen mnohé dobré iniciativy, s nimiž budou občané vytvářet budoucí společnost. Uvádíme také politické úkoly, které se musí s určitou odvahou začít řešit, aby se demografický vývoj nestal katastrofou. Vzdělávání, sociální služby, důchodové zabezpečení – všude je nutno hledat slabiny v epoše stárnoucí a ubývající společnosti.

Jednou z úloh státu je umožnit, podporovat, podněcovat a přijímat to, co občané pro sebe dělají ve vlastní režii pro společný užitek. Sociální stát jako druh komplementární společenské organizace by mohl – nehledě na politickou rozmrzelost vládnoucí garnitury a občanů – vytvořit partnerství mezi státem a občany.

Jeho dalším úkolem jsou existenční záruky pro jeho občany. V posledních 60 letech vznikl v Německu sociální systém, který zajistil růst obchodní základny všeho druhu – stále více lidí, stále větší hospodářský výkon, stále více peněžních příspěvků, stále více daní. Tato doba už je pryč. Stát se sice musí i v budoucnosti nadále starat o to, aby také nejpotřebnější vedli důstojný život

a aby byla solidárně snížena základní rizika. Tyto úkoly budou splněny jen tehdy, když půjdeme společně novými cestami.

I když se německé hospodářství rozvojem produktivity opět dostalo na špičkové místo v Evropě, s takovým nárůstem jako v letech výstavby spolkové republiky již nelze počítat. Zároveň bude stále více lidí na odpočinku, a to mnohem déle než všechny generace předtím. Doposud se doba života více či méně mlčky připočetla k volnému času ve stáří. Samo o sobě opatrné a po mnoho let trvající zvyšování zákonné hranice odchodu do důchodu, které odhlasovala spolková vláda úřadující do roku 2009, je dokonce svými autory opět tvrdě kritizováno.

Nelze zůstat u myšlenky, že požitky ze získaných let navíc je soukromou záležitostí a financování nákladů je věcí veřejnou. Tím by se vztah generací vychýlil z rovnováhy. Ve 40. letech připadali na dva důchodce tři výdělečně činní občané. Proto je nevyhnutelné, že se životní úroveň seniorů sníží, zejména proto, že se k důchodům připočítávají ještě náklady na zdravotnictví a sociální péči. Otázkou zůstávají základní prvky nového sociálního zabezpečení, které jsou také problémem, protože se stále snižuje objem finančních prostředků.

Navrhujeme proto druhou alternativu pro důchodové zabezpečení a tou je čas – čas, v němž lidé bude pomáhat jiným lidem a který budou požadovat, až budou sami potřebovat pomoc. Nároky na pomoc formou „našetřeného“ času jsou cenným navýšením důchodu. Ale ve skutečnosti je hodnota mnohem vyšší, neboť lidi více sbližuje.

Demografická změna je nesmírnou výzvou pro všechny. Je to ale jen velká příležitost. Musíme mít odvahu se jí chopit.

Herbert Henzler, Lothar Späth

1. RODINA BARTELISOVÝCH¹ ANEB JOHANNE, PŘIJEDEŠ NĚKDY?

Po prarodičích, kteří dosahují biblického stáří, přichází silná střední generace, ale vnoučata chybějí. Demografický propad je v dnešní rodině normálním jevem.

Paní Eva Bartelsová se se svým životem už potýká dlouho. Ale nyní, když je jí 87 let, potřebuje pomoc; také proto, že díky novým kyčlím je opět pohyblivější. Jejímu manželovi Hansi-Friedrichovi je 82 let a je diabetik, sám sotva chodí a špatně vidí. Pečovatelky z německého Červeného kříže docházejí do domu, aby starou dámu i jejího muže ráno nastartovali do nového dne. Mytí, ošetření otevřené nohy, natažení zdravotních punčoch, oblékání a mnohdy také příprava snídaně – a všechno, co k tomu patří. Večer všechno obráceně, dokud oba opět neleží ve svých postelích. Ale i ve spoustě drobných úkonů během dlouhého dne jsou Bartelsovi odkázáni na ambulanci péči jiného druhu.

Hans-Friedrich sahá po telefonu, když je příliš horko nebo příliš zima nebo má dlouhou chvíli. „Johanne, přijdeš teď?“ Syn bydlí v témže malém městě a řídí podnik založený jeho otcem, takže může být dost operativní. Dnes již sice vykonal svoji denní ranní

---

¹ Všechna jména v této kapitole byla změněna.

návštěvu, ale zatím ještě neublá topení ani ještě nevysílá televizi. Málokdy to trvá déle než čtvrt hodinku a Johann přijde.

Často není jediným návštěvníkem. Jeho sestra Gesine, povoláním pečovatelka o seniory, sprchuje mezi dvěma službami právě své rodiče. Nebo Elsbeth, další sestra. Přináší něco k jídlu, vaří kávu nebo řekne uklízečce, že je třeba opět umýt kuchyňské okno.

A ještě máme Annu a Marii, které bydlí dále ve starém městě a které opět několikrát v týdnu zajedou k rodičům, aby se vystřídalily a pomohly svým sourozencům. Často se objeví také čtyři vnoučata, aby za pár euro vyvezla popelnice na ulici, vyzvedla si svoji prémii za jedničky ve škole anebo je jen krátce pozdravila, teď nově někteří také s přítelkyní.

Jak dobře se jejich rodičům daří, slyší pět dětí často a jsou to komplimenty od lidí, kteří poměry u Bartelsových dobře znají. Ale jak se povede Bartelsovým dětem, až budou samy staré a budou potřebovat pomoc? Tři z nich nemají žádné děti, které by se u nich zastavily, a také žádná vnoučata, která by si mohla vyjet na vyjížďku, kdyby se doma příliš nudila. „Musím se starat o své neteře a synovce. Snad se také postarají o mne!“ žertuje Anna příležitostně, ale pravděpodobně je v tom skryta také trocha naděje.

Demografická změna se odráží v rodině Bartelsových přímo vzorově. Eva a Hans-Friedrich, prarodiče, jsou teď v pozhnaném věku 87 a 82 let, který bude v budoucnu stále obvyklejší. V roce 2000 bylo v Německu více než 500 000 lidí starších devadesáti let. V roce 2020 jich bude přes milion a v roce 2050 ještě dvakrát více, tedy 2,1 milionu, a to je více, než kolik obyvatel má dnes celé Slovinsko. Ale také budoucí generace Bartelsových bude typickou rodinou vývoje společnosti. Mají pět sourozenců, kteří se vřele milují a jsou šťastni, že patří do velké rodiny. Ale jen dva z nich založili své vlastní rodiny a přivedli na svět děti. Tím patří k trendu.

Zatímco v roce 1950 zůstalo jen jedenáct ze 100 žen bezdětných, v roce 1965 jich bylo již třikrát tolik. V polovině šedesátých let, krátce před antikoncepčními pilulkami, měla každá žena v průměru 2,5 dítěte. Potom toto číslo dramaticky pokleslo a kolísá okolo hodnoty 1,4. To je příliš málo k nahrazení dnešní

generace rodičů. Po všem, co dosud víme, nejde tedy u demografického vývoje jen o vychýlení, po němž nastoupí opět stabilita, i když na nižší úrovni. Je to navíc dynamický proces, v němž se obyvatelstvo dále scvrkává od generace ke generaci.

Pokles porodnosti je vlastně „rozumnou“ reakcí na pokrok moderní civilizace. V západním světě neumírají sice děti v prvních letech života, jako tomu bylo právě do konce 20. století. Čím nižší je dětská úmrtnost, tím méně se rodí dětí. Ale Němci jsou na tom ještě hůře. To platí především o akademicky vzdělaných ženách (a jejich mužích). Jen málokteré nechtějí v žádném případě děti. Ale posouvají narození dítěte stále na pozdější dobu a někdy už je příliš pozdě. Nejprve vzdělání, potom trochu praxe a krátkodobé zaměstnání. A když se jim podaří postup v zaměstnání, opouštějí nerady zajímavou práci, aby si pořídily dítě. Neboť příliš rychle ztrácí kontakt s profesním světem. Ale spojit oboje dohromady, tzn. vykonávat povolání a zároveň vychovávat děti, je málokde tak těžké jako v Německu. Výstavba veřejných školek ve městech a na vesnicích je dávno očekávaným krokem správným směrem.

Elsbeth, jedna z Bartelsových dcer, k tomu také přispívá. Obě děti jsou velké a ona se nechce jen starat o dům a rodinu. Pro návrat do její práce jako vyučené tesařky bylo již pozdě, a tak si bere občas drobné práce, aby se dostala z domu a vydělala si pár eur. Prodává na trhu vejce a zeleninu, ale největší radost má jako paní na hlídání. Se souhlasem úřadu péče o mládež doprovází třikrát týdně domů tři děti ze sousedství. A pokud bude mít víc času, mohla by svoji činnost rozšířit, protože poptávka stoupá.

Ne všichni se mají tak dobře jako staří Bartelsovi. Je realitou demografické změny, že silné ročníky tzv. baby boomu se nyní dostávají do věku babiček a dědečků, ale chybí dostatek dětí a vnoučat. Rodina se nerozrůstá a stará se o staré, dokud nezemřou. Kdo nechce zůstat sám, musí se o to včas postarat. Modely rodin se mohou lišit, ale kdo sám nemá žádné děti, ten má neteře a synovce nebo zná děti svých přátel nebo sousedů. A o ty se může trochu starat: někdy se zeptat, jak jde studium; někdy zážit, kde mladým lidem otevřít dveře nebo co jiného pro ně udělat; možností je celá řada. Nejde jen o to, aby měli povinnost nám pomáhat nebo o nás dokonce pečovat, když už to došlo tak daleko.

Ale každý by si měl včas vytvořit takový svět, v němž jednou zestárne. A pokud nemá žádné vlastní děti, jsou vztahy jiného druhu ještě důležitější: rodina bude příště tam, kde se o sebe starají dva nebo více lidí.

2. NĚMECKO JAKO DEMOGRAFICKÝ MODEL?

Ve východním Německu již dnes zažíváme důsledky demografických změn. V západní části to jde pomaleji. Ale není to žádná katastrofa, naopak: Německo by mohlo posloužit jako příklad, jak by mohla probíhat změna ve prospěch společnosti.

V noci na 9. ledna 2008 napadli vlci stádo ovčáka Siegmara Wendelbergera z Neu Jabelu v Mecklenburgu a zadávali 21 ovcí. Přitom šelmy v Německu vyhynuly přece již před 150 lety. Ale nyní přicházejí vlci stále častěji z Polska, usídlují se tu a loví zde. Pro Berlínský ústav pro rozvoj obyvatelstva má útok šelem symbolický význam: „Po lidech přichází vlk,“ napsali vědci v jednom průzkumu o demografické situaci národa a mysleli tím nejprve východní Německo. Tam je člověk již na ústupu a mohl by ponechat v budoucnosti přírodě více prostoru.

Prognózy uvádějí, že počet obyvatelstva na území bývalého NDR poklesne do roku 2050 o čtvrtinu až jednu třetinu. Důvodem je, že východní Němci, milující kdysi děti, se po převratu rychle přizpůsobili západnímu Německu v jeho nízké porodnosti. Další příčinou je exodus mladých lidí. Od roku 1989 ztratilo pět nových zemí 1,5 milionu lidí. Ti přesídlili do západní části, protože ve své vlasti nenašli žádnou práci a neviděli tam žádnou budoucnost.

Sasko mělo v roce 1990, když se Německo znovu sjednotilo, pět milionů obyvatel. Na konci roku 2009 to bylo ještě 4,2 milionu a do roku 2020 uvádějí demografické průzkumy jen 3,8 milionu občanů. Kdysi bylo Sasko klíčovou oblastí průmyslového Německa a po převratu získalo mezi novými zeměmi opět rychle své místo na výsluní. Přesto se této zemi nepodařilo udržet své mladé, aktivní občany, protože hospodářský vývoj zaostával za západním Německem a dalšími oblastmi v Evropě.

Vědci v oblasti výzkumu obyvatel přitom pozorovali při stěhování lidí z východní části jeden fenomén, který se vyostřil ve dvou rovinách. Bezprostředně po revoluci to byli převážně muži, kteří hledali na západě nové perspektivy. Ale již v roce 1991 začaly při vysídlování východního Německa převažovat ženy, tedy právě ty, které se musely starat o děti a které jsou ještě ke všemu kvalifikované. Ženy mezitím získaly – ostatně v celém Německu – mnohem více pracovních smluv než muži, a proto mají ženy více příležitostí v prosperujících oblastech západu.

To, že právě ženy – potenciální matky a kvalifikované síly – opouštějí východ, vytváří začarovaný kruh, který popisuje Berlínský ústav pro výzkum obyvatelstva: „Naopak ve společnosti zůstávají spíše sociálně slabší, staří a lidé s méně hodnotným vzděláním, tedy lidé, kteří mají nižší příjmy a pro něž je obecně těžší najít si práci. Právě tyto nepříznivé životní poměry ztěžují zastavení nebo dokonce změnu hospodářského a demografického sestupného trendu.“

Vysídlování činí z východu demografického předjezdce celého Německa. Mezi Předním Pomořanskem a Lužicí, od Vogtlandu do Západního Durynska můžeme již dnes pozorovat to, co čeká oblast starých spolkových republik za několik desetiletí. Braniborské okresní město Eberswalde ztratilo např. od roku 1990 více než pětinu obyvatel. Nyní má ještě 40 000, v roce 2030 by to mělo být 32 000. Úbytek obyvatelstva se vyskytuje prakticky ve všech městských infrastrukturách: nejprve bylo zapotřebí méně dětských zařízení, dvacet jich bylo zavřeno během 15 let. Potom přišly na řadu školy: z deseti základních škol přežilo pět, z pěti středních škol zůstaly dvě. Jen nové ústavy sociální péče pro staré občany se nezavíraly: městská správa byla ráda za současný stav.

Při poklesu obyvatelstva je dokonce nutno bojovat s kanalizací. Když je méně odpadní vody, teče pomaleji, zůstává déle v systému a začíná zapáchat. Jak uvádí městská rada v Eberswaldu, je nutno potrubí montovat nově nebo ho dokonce odstavovat. To ale dost dobře nejde, protože by se tím poškodila síť. Při čištění vedení se proto zkouší, zda by nešlo zmenšit průřezy. U zásobování pitnou vodou má město stejné problémy: když se ze sítě odebírá méně vody, mohou se v potrubích tvořit choroboplodné zárodky. To jsou některé z problémů, které je nutno – všude v Německu – řešit, když dochází k takovým demografickým změnám. Je to obtížné a stojí to hodně peněz, ale není to zase žádná katastrofa.

Ve východním Německu je např. mnoho nadbytečných bytů. Pokud nemá trh zkolabovat, musí do roku 2050 ročně zmizet 50 000 bytů. Západoněmečtí starostové musí od roku 2040 zorganizovat podobný proces přestavby, který se provádí nyní mezi Jenou a Stralsundem: v době od převratu do roku 2007 zde bylo strženo 220 000 bytů, do konce roku 2011 jich má být 380 000. Že to nemusí být žádná škoda, je možno pozorovat v Chemnitzu. Tam, kde kdysi chátraly obytné domy a stály benzínové čerpací stanice, je nyní park Concordia, velký areál pro volnočasové aktivity, v němž se vydovádějí mladí na kolečkových bruslích a horských kolech. Jinde se zřizují na uvolněných místech veřejné parky, znovu tam vysazují rostliny nebo se tam nechává jen příroda.

Německo není v žádném případě v otázce demografických změn osamoceno. Ve východní Evropě se porodnost po změnách v roce 1989/1990 prudce přizpůsobila nízkému standardu v západních zemích. Tomuto snižování vévodí nyní Německo, Rumunsko a Ukrajina, zatímco např. v Irsku a ve Francii se růst nesnížil tak radikálně. Celkově ale mají lidé v Evropské unii tak málo dětí, že počet obyvatel značně klesá. Vědci vypočítali, že by se do EU muselo přestěhovat 50 milionů obyvatel, aby měla v roce 2050 stejný počet obyvatel jako dnes.

Ale i ve Spojených státech amerických se rodí stále méně dětí. Japonská společnost má celosvětově jednu z nejnižších porodností a nejvyšší průměrnou délku života. A také migrace do Japonska je extrémně nízká. Ještě dramatičtěji se odvíjí demografický vývoj v Číně. Zde je průlom zvláště velký, protože politika jednoho

dítěte zavedená ještě za vlády Mao Ce-tunga ohrozila tradiční péči o seniory v rodinách. Veřejné důchodové zabezpečení a jiné prvky sociálního státu se teprve připravují, nejsou však ještě natolik životaschopné, aby nahradily péči v rodinách. Proslýchá se, že čínské úřady již u německých investorů sondují možnost výstavby domovů důchodců v metropolích, jako je Šanghaj.

V jiných oblastech světa, především v chudých zemích Asie a v Africe, porodnost neklesá. Jak protichůdně probíhá vývoj, ukazuje srovnání Kanady a Ugandy. S 34 respektive 31 miliony obyvatel v roce 2009 jsou oba státy přibližně stejně velké. Ale v Kanadě je 17 procent obyvatel mladších 15 let, v Ugandě naopak téměř 50 %. Z přehledu Spojených národů vyplývá, že v Ugandě se do roku 2050 obyvatelstvo zdvojnásobí, zatímco v Kanadě poroste jen díky přistěhovalcům.

Propastný rozdíl mezi narůstajícím a klesajícím počtem obyvatel bude v budoucnosti ještě větší. Ale z globálního pohledu není pochyb o tom, že pokles porodnosti a počtu obyvatel je to, co přelidněný svět potřebuje. V posledních stoletích se počet obyvatel zčtyřnásobil a činil na konci minulého století téměř sedm miliard. V roce 2050 nás bude ještě o polovinu více. Nyní se rodí na zeměkouli každou minutu 158 lidí. To činí ročně 82,8 milionu: stručně řečeno jedno Německo ročně navíc, a to v oblastech světa, kde panuje bída, hlad a nedostatek vody. V důsledku přelidnění se každý rok vykáčí les velikosti Čech, což ničí úrodné oblasti na zeměkouli a destabilizuje světové klima. Pokud lidstvo přibrzdí své rozmnožování, bude to pro Zemi dobré. To platí i pro Evropu, zejména v období globalizace.

Problémem není jen samotný pokles počtu obyvatel, ale obrovské tempo tohoto procesu. Vezměme si vrstevníka ve středních letech, např. televizního moderátora Günthera Jaucha, ročník 1956. Když se narodil, bylo třetině obyvatel méně než 20 let a šestině více než 60 let. Podle statisticky průměrné délky života musí muž Jauchova ročníku počítat s tím, že okolo roku 2050 dá pozemskému životu vale. Do té doby se demografické poměry změní: podíl mladých bude činit polovinu, ale podíl seniorů se zdvojnásobí. Ještě nikdy nenastala tak radikální změna složení obyvatel v tak krátkém časovém období. Enormní potřeba přizpůsobení, která z toho plyne pro společnost a její instituce, je vlastně výzvou.

Na začátku 20. století byl ještě každý třetí občan Evropanem. Na konci 21. století bude Evropa mít jen pět procent obyvatelstva zeměkoule. Doby, kdy byla Evropa centrem světa, jsou pryč. To je dnes již patrné. Na jedné straně se řeší stále více konfliktů mezi Spojenými státy americkými a Čínskou lidovou republikou, přitom dále roste jejich vzájemná závislost v oblasti hospodářství a financí. Ale my Evropané můžeme být pionýry jedné z nejdůležitějších otázek budoucnosti: mohli bychom dát zbytku celého světa příklad, jak se mají společnosti připravit na stárnutí a pokles počtu obyvatel. Každopádně Německo nemá tak špatné šance, jak se s demografickými změnami společenského pokroku vyrovnat.

3. OTÁZKA CTI!

Jako poradci, v hospicu, u hasičů: Němci, staří i mladí se angažují. To je dobré! Neboť na dobrovolné pomocníky budeme brzy odkázáni stále více než dnes.

Při letních oslavách spolkového prezidenta v zahradách zámku Bellevue poškodilo 8000 nohou značně trávník a Janna Krügerová a její spolužák Jan Lammel byli trochu zklamáni, že se hostitel ani na chvíli nezastavil, když pod vedením zahradníka zeleň opět upravili. Setkání s hlavou státu mělo být třešničkou na dortu, ale tak tomu rozhodně nebylo. „Nejdůležitější je, že peníze, které jsme získali v našem zámeckém parku Bellevue, věnujeme na projekty na Balkánu a že nám to udělalo velkou radost a poslouží to dobrému účelu,“ uvedla Janna na internetových stránkách domácích novin o své návštěvě Berlína.

Mladí studenti z Lübecku pomáhali v rámci sociální akce „Školáci pomáhají žít“ a jako více než 100 000 dalších mladých lidí v celém Německu pracovali osm hodin, místo aby se učili slovíčka a vzorce. Sekali trávník, pomáhali veterináři nebo ve velkých podnicích. Díky výdělků z akce „Školáci pomáhají žít“ bylo možné organizovat a financovat mládežnické projekty na Balkáně. Dosud se podařilo získat téměř 20 milionů eur na dobročinné konto, a ty byly použity na desítky projektů v Kosovu, v Bosně a Hercegovině, Makedonii, Srbsku a Albánii. Jaké projekty budou